

Hoge zeilvlucht van Slechtvalken *Falco peregrinus* op trek en tijdens de jacht

Dick Dekker

Toen ik nog in Haarlem woonde had ik al een paar succesvolle jachtvluchten van Slechtvalken meegemaakt; een vluchtende duif werd boven het Oud-Reemsterzand ingehaald en een Smient overrompeld bij Spaarndam, gewoon op de natte weigrond (Dekker 2008). Later, nadat ik naar Canada verhuisd was, stonden de valken op uitsterven door de giftige nawerking van landbouwchemicaliën, in Europa en in Noord-Amerika. In 1964, toen ik aan lokale vogelaars in de stad Edmonton naar de beste locatie vroeg om Slechtvalken te observeren, was het antwoord: ‘Bij Beaverhills Lake, in mei. Dan zien we ze stoten op zwermen wadvogels die op weg zijn naar het hoge noorden. Maar,’ voegde men er aan toe, ‘Slechtvalken zijn tegenwoordig zeer zeldzaam.’

Beaverhills Lake werd voor mij een Mecca waar ik nu al meer dan een halve eeuw naar vogels gekeken heb (Dekker 2022). Een van mijn meest verblijdende ontdekkingen was dat Slechtvalken veel minder schaars bleken te zijn dan men dacht. Elk voorjaar, van midden april tot eind mei, telde ik gemiddeld zestig doortrekkers. Er waren drukke dagen en trage periodes, afhankelijk van de weersomstandigheden (Dekker 2009). Intussen verslond ik de vakliteratuur. In het schitterende handboek van Leslie Brown and Dean Amadon (1968: 853) staat het volgende: ‘*In normal flight, and on migration, peregrines travel with quick, short wingbeats, interspersed with short glides.*’ De auteurs beschouwden de Slechtvalk blijkbaar niet als een ‘*soaring hawk*’, zoals de Buizerd. Maar ik ontdekte het tegenovergestelde. De Slechtvalk is in feite een uitzonderlijke zeilvlieger die met zijn lange vleugels gebruik weet te maken van elk zuchtje thermiek. Net als meeuwen, kan de Slechtvalk zelfs schroeven als het regent. Over zijn jachtmethodes hadden Brown & Amadon (1968) weinig te melden, evenmin als een Engelse autoriteit (Ratcliffe 1980). Wetenschappers hebben kennelijk geen zin om dagenlang gewoon naar Slechtvalken te kijken. Ratcliffe vond het een onmogelijke taak om via veldwaarnemingen genoeg gegevens over jagende Slechtvalken te verzamelen. Daar had ik juist alle tijd in de wereld voor.

Beaverhills Lake ligt op ongeveer een uurtje rijden ten oosten van Edmonton. Als ik voor mijn doen vroeg van huis ging, dan arriveerde ik een paar uur na zonsopgang op de noordwestelijk oever van dit weidse *prairie water* (140 km²). Als het regende of hard waaide, bleef ik een tijdje in de auto zitten op een plek die open uitzicht bood op de moerassige oeverlanden. Bij redelijk weer liep ik kilometers ver over de ruige graslanden, de koeien zo veel mogelijk ontwijkend. Hier en daar lagen zwerfstenen in het gras waar ik op kon zitten om de vogelwereld door de verrekijker in alle rust te

bespieden. Als er in de verte steltlopers opvlogen, zocht ik de lucht af naar de oorzaak. Soms was het een Blauwe Kiekendief of een Smelleken. Slechtvalken hield ik zo lang mogelijk in de kijker in de hoop dat zij opnieuw gingen jagen en dat ik het ditmaal van begin tot het einde goed kon zien. Op die manier, jaar na jaar, met veel geduld en geluk, bouwde ik een lijst van honderden observaties. De details noteerde ik in de auto of na thuiskomst. Zelden of nooit onderbrak ik mijn waakzaamheid in het veld om ter plekke aantekeningen te maken. Want een moment van onoplettendheid kon mij het kardinale hoogtepunt van de dag kosten.

Op de modderige oevers van Beaverhills Lake is moerasandijvie de eerste koloniserende plant. Als het waterpeil stabiel blijft vormen de *bulrushes* en *cattails* een brede rietstrook die het karakter van dit ‘prairie water’ drastisch veranderen. In 2006, was het gehele meer drooggefallen. Maar rond 2020, toen het neerslagtotaal iets boven het jaargemiddelde van 450 mm lag, kwam het meer terug tot een oppervlak van ongeveer 140 km².

Slechtvalken die op strandloperij jagen doen dat meer dan eens per etmaal. Dat soort waarnemingen kon ik dus elk moment van de dag verwachten, maar eendenjagers bleken een andere dagindeling te hebben. Die waren maar eens per dag actief en soms laat in de avond en na donker. Als ik op mijn wandelingen over de weilanden verse prooi resten van een Smient of Slobeend vond, vroeg ik me af wanneer die verorberd waren. In de vroege ochtend of de dag ervoor? Doortrekkende valken die ‘s avonds gejaagd hadden en een volle krop hadden, brachten de nacht door in een boom of gewoon in het open veld (Dekker 2021). Zulke details kwam ik te weten door ter plaatse in mijn Volvo stationwagen te overnachten en op te staan bij het krikken van de dag.

Mannetjesvalken, of tiercels, zijn ongeveer een derde kleiner dan vrouwtjes. Alhoewel beide geslachten relatief grote prooien kunnen slaan, zijn het speciaal de wijfjes die op eenden jagen. Wanneer ik 's morgens een vrouwtjesvalk op een hekpaal zag zitten, hield ik mijn afstand want ik wilde haar niet verstoren en was al blij als ik haar als een verre stip met het blote oog in de gaten kon houden. Het kon uren duren voor er iets gebeurde. Tegen het einde van de ochtend, als de zon warmer werd, opende zij haar vleugels op een typische, en naar het mij leek, sensuele manier. Een minuut of zo hield ze de vleugels wijd open en stil. Dan sprong ze van de paal af tot laag over het gras en begon met snelle wiekslagen hoogte te winnen, tegen de wind in. Tenslotte spreidde ze haar vleugels om te zeilen. Voordat ze te ver afdreef, hoopte ik dat ze zou gaan jagen. Maar dat gebeurde meestal niet. Als ze de bovenstroming van de thermiek bereikt had, trok zij haar vleugels gedeeltelijk in en zeilde als een pijl naar de volgende stijgende luchtstroom waar ze opnieuw begon te schroeven. Blijkbaar had zij de voorjaarstrek naar haar broedgebied hernomen.

Haar hoogte schatte ik vaak op meer dan duizend meter. Langs de Canadese kust van de Stille Oceaan, waar ik vele winterdagen doorgebracht heb, is de afstand tussen zijpaden van de zeedijk precies een mijl. Tussen die twee punten kon ik een vliegende valk met de kijker goed volgen. Als ik die afstand van 1600 meter omzet naar het vertikale zou ik een valk op die hoogte dus kunnen zien, weliswaar slechts als een stipje in de kijker. Iets dat mij speciaal verraste was dat hoog schroevende Slechtvalken actief op prooi uit waren. Dan vielen ze als een steen omlaag met aangelegde vleugels om een lager vliegende vogel te pakken. Of ze draaiden op het laatste moment scherp bij en scheerden rakelings over de grond met het doel een strandloper te grijpen voordat die de kans kreeg op topsnelheid te vluchten. Zulke spectaculaire jachtvluchten heb ik keer op keer meegemaakt, in Canada en Nederland, gewoon door te blijven kijken, hoe lang het ook mocht duren voordat een zeilende valk uit het zicht verdween.

Hoogte winnen en schroeven was ook de sublieme jachtmethode van broedende valken in de provincie Alberta. Mijn publicaties over nestparen langs de Red Deer River en bij Wabamum Lake zijn opgenomen in mijn proefschrift voor de Universiteit van Wageningen (Dekker 2009). Daarin heb ik ook een vaderlands rapport opgenomen (Dekker & Ferwerda 2008). In 2006 en 2007 kreeg ik met financiële steun van It Fryske Gea enkele weken de gelegenheid om in het Friese Noarderleegh naar een volwassen Slechtvalk te kijken, een wintergast uit Scandinavië. Dit forse vijfde pakte 's morgens vroeg al een flinke prooi (zoals een Bergeend) en zat de rest van de dag op een hoge boom rond te kijken. Ik herinner mij een prachtige herfstdag in begin november toen zij in de middag ging zeilen. Terwijl zij hoog boven het gebied kringen trok, gingen er massa's prooivogels de lucht in. Als ik die valk niet urenlang in de kijker had gehouden en haar vertrek had gemist, had ik nooit begrepen waarom al die duizenden en duizenden Goudplevieren, Kieviten, meeuwen en Spreeuwen minutenlang heen en weer bleven vliegen. In alle drukte werd de valk tenslotte onvindbaar. Langs de Atlantische kust van de Verenigde Staten heeft men geconstateerd dat gezenderde Slechtvalken soms 's nachts bleven trekken, zwevend en schroevend hoog boven de oceaan waar de luchttemperatuur warmer was dan in het binnenland.

Slechtvalk in zeilvlucht (Schilderij: Dick Dekker). *Soaring Peregrine*.

Literatuur

- Brown L & Amadon D. 1968. Eagles, Hawks, and Falcons of the World. Country Life Books. Hamlyn House, Feltham.
- Dekker D. 1979. Characteristics of Peregrine Falcons migrating through central Alberta, 1969-1978. *Canadian Field-Naturalist* 93: 296-302.
- Dekker D. 2008. Een halve eeuw op zoek naar de Slechtvalk *Falco peregrinus*. *De Takkeling* 16: 149-153.
- Dekker D. & Ferwerda A. 2008. Slechtvalken in Noard-Fryslan Butendyks. *Twirre* 19: 2-10.
- Dekker D. 2009. Hunting Tactics of Peregrines and other Falcons. Hancock House Publishers Ltd., Surrey, BC.
- Dekker D. 2021. Sixty Years of Watching Wildlife -- Stories of Predation. Hancock House Publishers Ltd., Surrey, BC.
- Dekker D. 2022. Smellekens *Falco columbarius* in Canada, hun jachtgedrag en hoe ze verhinderen dat hun prooi wordt afgenomen door een Slechtvalk *Falco peregrinus*. *De Takkeling* 30: 83-87.
- Ratcliffe D. 1980. The Peregrine Falcon. Buteo Books, Vermilion, SD.

Adres: ddekker1@telus.net